

UOT: 021 (075.8)

Ağamirzəyev Orxan,
tarix üzrə fəlsəfə doktoru,
AMEA Məhəmməd Füzuli adına Əlyazmalar İnstitutu
orkhan_767@mail.ru

AMEA-NIN MƏHƏMMƏD FÜZULİ ADINA ƏLYAZMALAR İNSTİTUTUNDA KITABXANA-İNFÖRMASİYA MENECMENTİNİN ƏSAS XÜSUSİYYƏTLƏRİ (elmi-nəzəri təhlil)

Açar sözlər: *kitabxana işi, idarəetmə, sənəd resursları, müasir texnologiyalar.*

Giriş. *Qeyd etməliyik ki, tarix boyu kitabxanalar cəmiyyətin informasiya resurslarını toplayan, sistemləşdirib mühafizə edən, məsafəyə və zamana ötürən ən mötəbər informasiya xidməti müəssisələri olmuşdu. Kitabxanalar nəinki bu missiyanı layiqincə yerinə yetirə bilmişdir, eləcə də insan cəmiyyətinin mədəni inkişafında əhəmiyyətli rol oynamışdır. Kitabxanalar eyni zamanda mürəkkəb prosesləri həyata keçirdiklərinə görə həm də müstəqil idarəetmə obyektləri kimi də öyrənilir. [1.s.132.]*

İnformasiya bəşəriyyətin bütün tarixi inkişaf mərhələlərində, XXI əsrdə isə xüsusilə, elmi-texniki və sosial tərəqqinin mühüm vasitələrindən biri olmuş, hazırda isə cəmiyyətin informasiyalaşdırılması ilə əlaqədar olaraq aparıcı qüvvəyə çevrilmişdir. Müasir texnologiyaların vasitəsi ilə global informasiya mühiti formalaşdırılmışdır. Bu baxımdan müasir menecmentin informasiya təminatı aktual problem kimi qarşıya çıxır. Eləcə də, informasiya menecmenti problemləri gündəmə gəlir.

Əsas mətn. Müasir dövrdə bir sıra qurumlar informasiyanın emalı proseslərinə cəlb olunmuşdur. Cəmiyyətdə informasiya proseslərinin avtomatlaşdırılması xeyli dərəcədə genişlənmiş, yeni tipli informasiya sistemləri yaradılmışdır və funksiyalarından asılı olaraq onlar informasiya axtarışı, informasiyanın idarəetmə sistemi, hesablama, məlumatın işlənməsi, kitabxana-informasiya sistemləri və s. kimi adlandırılmışdır. Bu prosesin tamamilə formalaşma dövrü bitmiş kimi də görünür. Prosesin sürətlə mürəkkəbləşməsi davam edir, transformasiya olur, yeni formalar alır və yeni hibrid sistemlər yaradılır ki, onları bir mənalı adlandırmaq mümkün deyil. Hal-hazırda dövlət strukturlarına, iri kommertiya təşkilatlarına informasiya xidmətini təşkil edən çox sayda personal qrup cəlb edilmişdir. Artıq informasiya kütlələrinin fasiləsiz artımı nəticəsində informasiya xidmətində differensiyallaşma baş verməkdədir. Mediya informasiya massivləri, sosial informasiya kütləsi, İnformasiya xidmətinin texniki və proqram təminatı, elmi informasiya mənbələri, hüquqi informasiya xidməti və digər informasiya xidməti altqrupları yaranmaqdadır. Bütün proseslər daima yeniləşən texnologiyalara əsaslanır.

Kitabxana müasir dövrdə baş verən global proseslərdə öz yerini tapmalı, müasir menecmentin tətbiqi vasitəsi ilə milli-mədəni və elmi irsin qorunması, mühafizəsi, emalı və xidmətə verilməsi sahəsində fəaliyyətini beynəlxalq təcrübə və müasir tələblərə cavab verə biləcək səviyyədə təşkil etməlidir.

Ənənəvi menecment metodları ilə kitabxana-informasiya fəaliyyətinin idarə olunmasının qarşıya çıxaracaq problemlər haqqında elmi mühitdə çox sayda məqalələr çap olunub. Bu barədə azərbaycan mütəxəssislərinin də bir sıra tədqiqatları mövcud dur. [1.s.4]

Etiraf edilməlidir ki, kitabxanalar çox funksiyalı informasiya mərkəzləri olmaqla idarəetmədə onun spesifikliyi nəzərə alınmalıdır.

Akademik müəssisələrin fəaliyyətində elmmetrik və bibliometrik fəaliyyətin üstünlük təşkil etməsi hələ onların sosial funksiyalarının aradan götürülməsi demək deyil. Hər şeydən öncə kitabxanaların sosial funksiyası tələb edir ki, idarəetməyə bir istehsal və ya kommertiya strukturu kimi deyil, xüsusi müəyyənləşdirilmiş bir metodla idarə edilsin. Bu baxımdan tarixi təcrübə, müasir dövrün informasiyalaşmış xarakteri, sosial sifarişin istiqamətləri və müasir informasiyanın qiymətləndirilməsi metodları öyrənilərək kitabxana-informasiya fəaliyyətinin menecmentində tətbiq olunsun. Kitabxana-informasiya menecmenti sosial institut olaraq kitabxanaların həyata keçirdiyi tarixi funksiyaları öyrənməli və idarəetmənin qabaqcıl metodlarını tətbiq etməlidir.

Kitabxana-informasiya müəssisələrinin menecmenti, idarəetmənin təşkili texnologiyası, akademik müəssisələrin kitabxanaları o cümlədən problemin kompleks tətbiqini tələb edir. Təccüblə qeyd olunmalıdır ki, bir çox elmi müəssisələrin əməkdaşları öz institutlarının elmi nəşrlərini mötəbər hesab etməyərək, xarici nəşrlərdə yüksək reytingli jurnallar axtarır və onlarla əməkdaşlıq edir. Belə olan halda institutun elmi dərgiləri uzun müddət nüfuzlu və yüksək reytingli jurnal ola bilməyəcək. Eləcədə institut alim və tədqiqatçılarının xarici nəşrlərdə çap olunan məqalələri 3 mərhələdə qeydiyyatla alınmalı və açıq əlçatırlığı təmin edilməlidir.

- 1-ci mərhələdə institut səviyyəsində,
- 2-ci mərhələdə respublika səviyyəsində,
- 3-cü mərhələdə beynəlxalq səviyyədə.

Qeyd olunan istiqamətlərdə prioritetlərin müəyyənləşdirilməsi, metodikanın öyrənilməsi və tətbiqi bir sıra amillərdən asılıdır ki, onların ən mühüm olanlarını aşağıdakı kimi müəyyənləşdirmək olar:

1.Müasir texnologiyaların öyrənilməsi hesabına yeni informasiya məhsullarının əldə edilməsi.

2.İstehlak bazarının öyrənilməsi və yeni informasiya məhsullarının istehlakı bazarının yaradılmasını təmin etmək.

3.Yeni texnologiyalarla və yeni bazar münasibətləri şəraitində çalışan mütəxəssis heyətinin (personalın) komplektləşdirilməsi və uzunmüddətli peşəkarlığın təmin edilməsi.

Qeyd olunan üç istiqamətdə keyfiyyətli uğurların əldə edilməsi hesabına kitabxana - informasiya fəaliyyətində mütəmadi innovativ tətbiqi nəticələr əldə etmək olar. Kitabxanaların idarə edilməsi metodları, ilk növbədə onların strateji inkişaf vəzifələrinin, dövlətin kitabxana siyasəti və qanunlarının tələblərinin həyata keçirilməsi metodlarıdır. Məlumdur ki, bütün sahələrdə olduğu kimi, kitabxana işində də vəzifə və qanunların tələbləri avtomatik olaraq həyata keçirilmir. Bu iş cəmiyyətdə kitabxana-informasiya proseslərinin dinamik vəziyyət alması, optimal fəaliyyətə çevrilməsinə yönəlmiş təsir və təşkilədiçi vasitələr sisteminin tətbiqini tələb edir. Kitabxana menecmentində idarəetmə metodlarının üç təsir növü mövcuddur ki, bunlar təşkilati - sərəncam, iqtisadi və sosial-psixoloji metodlardır. Deməli, kitabxana işinin idarəedilməsi metodları dedikdə onların fəaliyyətində optimal nəticələr əldə etmək üçün təşkilati-sərəncam, iqtisadi və sosial-psixoloji vasitələrin köməyi ilə həyata keçirilən proseslər sistemi başa düşülür. [3.s.65.] Bu istiqamətlərin öyrənilməsi kitabxana-informasiya fəaliyyətinin menecmentində son dərəcə əhəmiyyətlidir.

Elmi Kitabxanaların təcrübəsi əsasında hesab etmək olar ki, informasiya menecmentinin əsas vəzifəsi müəssisə və ya təşkilatın informasiya infrastrukturunun bütün komponentlərinin səmərəli fəaliyyət göstərməsini təmin etməkdən ibarətdir. Bu məqalədə problemin elmi-nəzəri aspektlərini təhlil edir, onun tətbiqi modelini işlənmiş və informasiya menecmentinin əsas vəzifələri müəyyənləşdirməyə çalışıq. [4.] Əsas vəzifələr aşağıdakı kimi müəyyənləşdirmək olar:

1. Ənənəvi və elektron sənəd dövriyyəsinin təmin edilməsinin təşkili;
2. Müxtəlif informasiya sistemi və informasiya resurslarının idarə edilməsi;
3. Menecmentin, eləcə də müxtəlif istiqamətdə qəbul edilmiş qərarların informasiya təminatının həyata keçirilməsi;
4. Kitabxana-informasiya fəaliyyətinin informasiyalaşdırılmasının təşkili;
5. Kitabxananın telekommunikasiya infrastrukturunun yaradılması və funksional fəaliyyətinin təmin olunması;
6. İnformasiya fəaliyyəti ilə məşğul olan şöbə, bölmə və şəxsi heyətin rəşional menecmentinin həyata keçirilməsi;
 - a) Kitabxana-informasiya fəaliyyətinin müxtəlif sahələrinə rəhbərlik edən mütəxəssislər üçün vaxtaşırı treninqlərin keçirilməsi.
 - b) Mütəxəssislərin sahəvi innovasiyalarla (o cümlədən qabaqcıl təcrübə) məlumatlandırılması sisteminin yaradılması.
 - c) Yeni kadrların seçilməsi və yerləşdirilməsi sahəsində davamlı audit modelinin tətbiqi.
7. Kitabxananın strateji və taktiki informasiya fəaliyyətinin monitorinqi və planlaşdırılması;

Müasir şəraitdə çox sayda sosial kommunikasiya vasitələri cəmiyyətdə olduqca böyük rol oynamaqda, cəmiyyətin informasiyalaşdırılması prosesində çox əhəmiyyətli işlər görməkdədirlər. İnformasiya bəşəriyyətin bütün tarixi inkişaf mərhələlərində olduğu kimi, XXI əsrdə isə xüsusilə elmi-texniki və sosial tərəqqinin mühüm vasitələrindən biri olmuş, hazırda isə cəmiyyətin informasiyalaşdırılması ilə əlaqədar olaraq aparıcı qüvvəyə çevrilmişdir. Müasir texnologiyaların vasitəsi ilə qlobal informasiya mühiti formalaşdırılmışdır. [2.s.22]

İnformasiya meneceri Milli informasiya məkanının formalaşmasında iştirak edir və bu istiqamətdə (Elmi Kitabxanaların fəaliyyətində xüsusi olaraq) həll edilməsi vacib olan hüquqi problemlər aşağıdakı kimi müəyyənləşdirilir.

- Elektron (müasir tip intellektual mülkiyyət) informasiyalara müəlliflik hüququ problemlərinin həlli.
- Kopirayt proseslərinin (mülkiyyət hüququ problemləri) hüquqi normativlərinin işlənməsi.
- İnformasiyadan sərbəst istifadənin (informasiya almaq hüququ) hüquqi normalarının işlənilib hazırlanması və tətbiqi.
- İnformasiya mübadiləsində (qloballaşmada) normativ sənədlərin və standartların işlənməsi.
- İnformasiya ehtiyatlarının formalaşdırılmasında (milli resurslar) və istifadəsində kitabxanaların hüquqi statusu .

İnformasiya proseslərinin sürətlənməsi, informasiyanın gündəlik həyata və iqtisadiyyata artan təsiri informasiyanın kapitallaşmasını təmin etdikcə kitabxana-informasiya fəaliyyətinin qiymətləndirilməsi problemi daha da aktuallaşır. Bu istiqamətdə müasir tədqiqatçıların maraqlı yazıları elmi dövriyyədə yer alır.[5.]

XXI əsr insanlara informasiya xidmətinin çox böyük çeşidini həyata keçirməkdədir. Görmə və eşitmə qüsurlu insanlara mütləq imkanları,kiçik yaşlı uşaqlara erkən mütləq vərdişlərinin formalaşdırılması, interaktiv informasiya materialları, multimediyaya materialları-səsli, görüntülü, hərəkətli informasiya daşıyıcıları dövrüyə daxil olmuşdur. Məsafədən informasiya xidmətləri informasiyanı sürətli etmiş və bununla da həyatımız çox sürətli olmaqda davam edir.

Müasir dövrdə informasiya kütləsinin çoxalması və getdikcə daha da böyük sürətlə artma tendensiyaları informasiyanın idarə olunması məsələlərini gündəmə gətirir və aktual edir.Geniş mənada kommunikasiya sistemləri, şəbəkə texnologiyaları, ilk növbədə internet texnologiyaları sahəsində aparılan tədqiqatlar informasiya menecmentinin həm nəzəri, həm də təcrübəsi fəaliyyəti baxımdan çox əhəmiyyətlidir. Qlobal informasiya məkanında aşağıdakı mənzərəni müşahidə edirik:

- Cəmiyyət tərəfindən yaradılan informasiya resurslarından istifadə zamanı imkanların bərabər təmin edilməsi baş verir, o cümlədən coğrafi diskriminasiyaların aradan qaldırılmasıdır. Bu müxtəliflik şəraitində mərkəzi şəhərlər, iri şəhərlərin və ölkənin bütün digər yaşayış məntəqələrinin sakinlərinin aktual informasiyaya çıxış imkanları əhəmiyyətli dərəcədə fərqlənir.

- Kitabxanaların və informasiya mərkəzlərinin bütün informasiya sərvətlərinə rahat, etibarlı və universal müraciət vasitələrinin istifadəçilərə təqdim edilməsi həyata keçir. Bu kitabxanalar və informasiya mərkəzlərinin bazası əsasında informasiya xidmətinin mahiyyətcə yaxşılaşdırmaq, informasiya axtarışı və istifadəsi zamanı əmək və vaxt sərfini azaltmaq, yeni xidmət formaları tətbiq etmək və konkret kitabxanaya və ya kitabxanalar şəbəkəsinə yeni istifadəçi kateqoriyası cəlb etməkdir. Bu cür sistemlərin mövcudluğu kitabxana istifadəçilərinin sayını real dərəcədə artırmağa imkan verir.

- İnformasiyanın coğrafi paylanmasında balansın pozulması aradan qaldırılır. Bununlada elm mərkəzləri, informasiya mərkəzləri, elmi və ictimai resurs mərkəzləri yeni simada çıxış edirlər.

Ona görə də informasiyanın elə səmərəli təminat sistemi yaradılmalıdır ki, fəal tələbatçı kateqoriyası informasiya resurslarının operativ və dolğun axtarış imkanları ilə təmin etmiş olsun.

Yaxın zamanda akademik Kitabxanaların menecmenti qarşısında duran vəzifə olaraq aşağıdakı istiqamətlərdə əməli işlərin həyata keçirilməsidir:

- Azərbaycan alimlərinin hiber məkana təqdimi.
- Azərbaycan elminin nailiyyətlərinin kiber məkana təqdimi.
- Azərbaycan reallıqlarının hiber məkanda təqdimi.
- Azərbaycan istehlakçıları üçün akademik informasiya məkanının yaradılması.
- Azərbaycan elminin preoritətlərinin hiber məkana təqdimi .

Beləliklə, akademik Kitabxanaların informasiya menecmentinin qarşısında duran bir sıra mühüm problemlər və müasir menecmentin informasiya təminatının şərti strukturunu müəyyənləşdirməyə çalışdıq. İnformasiya tələbatçısının xüsusiyyətləri dinamik olaraq dəyişməkdədir. Eləcə də, informasiya təminatının da strukturu sürətlə dəyişir. Tələb təklifi, təklif tələbi sürətləndirir. [3.s.68.] Bu da müasir dövrümüzün xarakteridir.

Kitabxana-informasiya fəaliyyətinin spesifikliyi, onun mədəni, sosial, siyasi, psixoloji və pedoqoji xassələri bu fəaliyyətin qiymətləndirilməsində vahid bir formulun işlənilməsi hazırlanmasını daim mürəkkəbləşdirən bir amil olmuşdur. Bu məsələ bütün dövrlərdə

mütəxəssislərin diqqətini cəlb etmiş, bu qiymətləndirmə zamanı bir necə istiqamət əsas olaraq götürülmüşdür: siyasi (dövlət və güc atributunu ifadə edən) qiymətləndirmə və dəyər (maddi ekvivalentini) ifadə edən qiymətləndirmə. Deməli ənənəvi olaraq informasiya menecmenti iki faktordan asılıdır:

- 1.Siyasi amillər.
- 2.İqtisadi amillər.

Beləliklə, informasiya menecmentinin qarşıda duran mühüm problemlərindən biri də müasir və obyektiv qiymətləndirmə mexanizmlərinin işlənilib hazırlanmasıdır. Akademik Kitabxanalar üçün belə bir qiymətləndirmə strategiyasının tətbiq olunması vacibdir. [4.]

Kitabxana-informasiya fəaliyyətinə yeni texnologiyaların tətbiqi keyfiyyətə yeni informasiya tutumlu istiqamətlərin meydana gəlməsinə səbəb oldu. Kitabxana təcrübəsində bu istiqamətlərdən biri də elektron-elm hesab edilir. Bibliometriya, informetriya,vebmetriya kimi e-elmdə (elmmetriya) ilk mənbəyini kitabxana-informasiya fəaliyyətindən alır, zənginləşir və informasiya cəmiyyətində öz yerini tutur. Bu istiqamətdə Avropa və Amerika kitabxanalarının təcrübəsi diqqətəlayiqdir. Eləcə də, Türkiyə kitabxanaçılarının bu mövzuda tədqiqatları son dövrlərdə sahəvi mətbuatda tez-tez çap olunur. Bu qabaqcıl təcrübənin öyrənilməsi və Azərbaycan Kitabxanalarının konkret fəaliyyətinə tətbiq olunması mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

Müasir kitabxana-informasiya xidmətinə yeni imkanlar yaradan e-elmin(elektron elm) tətbiqi məsələləri də kitabxana mütəxəssislərindən yüksək peşəkarlıq tələb edir. Hal-hazırda kitabxana-informasiya fəaliyyəti göstərən mütəxəssis çoxfunktional bir fəaliyyətin mərkəzində durur.Yüksək peşəkarlıq anlayışı mütəxəssisdən bir neçə dildən istifadə edə bilmək, kompyuter bacarıqlarına malik olmaq, kommunikasiya vasitələrindən istifadə edə bilməklə yanaşı məlumat axtarış sistemlərindən, elmi istiqamətlərdən xəbərdar olmaq və analitik qabiliyyətlərə malik olmaq tələb edir. Bütün bunlar informasiya mühəndisliyi [5.] kontekstində daha geniş məzmun daşıyır və informasiya cəmiyyəti şəraitində xüsusi əhəmiyyət kəsb edir.

Menecmentin təklif olunan konsepsiyası nəinki innovasiyaların kitabxana-informasiya fəaliyyətinə tətbiqini asanlaşdırır, eləcədə, innovativ ideyaların yaradıcısı kimi də çıxış edir. Burada informasiya istehlakı bazarının, oxucu marağının, yeni informasiya məhsulunun modelləşdirilməsi, qlobal informasiya məkanında məzmunlu iştirakın təmin olunması, müxtəlif resurslara müxtəlif vasitələrlə əlçatarlığın təmin olunması, informasiya əmtəəsinin qiymətləndirilməsi, əmtəənin tələbi törətməsi və bir çox digər məsələlər öz əksini tapa bilər.

Bu baxımdan müasir menecmentin informasiya təminatı aktual problem kimi qarşıya çıxır və öz spesifikliyi ilə fərqlənir. Eləcə də Mərkəzi Elmi Kitabxanada informasiya menecmenti sahəsində gündəmə gələn problemlər bilavasitə kitabxana-informasiya fəaliyyətinin qarşısına qoyulan müasir tələblər çərçivəsində öyrənilməlidir.

Yeni informarsiya texnologiyalarına keçid bir sıra vacib və mürəkkəb problemlərin həllini qarşıya qoyur. İnformasiya menecmeti prizmasında bu problemləri 5 qrupa ayırmaq olar:

- Maliyyə problemləri
- Normativ-hüquqi təminat problemləri

- Proqram və texniki təminat problemləri
- Dil təminatı problemləri
- İxtisaslı kadr problemləri [4.]

Bu problemlər içərisində dil təminatı problemi Azərbaycan üçün (xüsusilə Elmi Kitabxanaların fəaliyyətində) daha kəskin nəzərə çarpmaqdadır. Menecmentin informasiya təminatında dil problemlərinin müxtəlif “konventor” proqramları vasitəsi ilə həll etmək olursa da, informasiya menecerlərinin geniş dil bacarıqları mühüm göstərici kimi çıxış edir.

Kitabxana və informasiya mərkəzləri kommunikasiya və texniki vasitələri ilə birlikdə ölkənin informasiya infrastrukturunu təşkil edir. O cümlədən cəmiyyətin informasiyalaşması səviyyəsi həmin cəmiyyətin inkişaf səviyyəsindən asılıdır. Ölkənin iqtisadi və sosial inkişafı ənənəvi kitabxana proseslərinin sürətlə avtomatlaşdırılmasını tələb edir. Kitabxana proseslərinin avtomatlaşdırılması isə, öz növbəsində müasir kitabxana-informasiya texnologiyalarının tətbiqi ilə sıx əlaqədar. Ölkənin informasiya infrastrukturunu sistemində Elmi Kitabxanalar xüsusi çəkiyə malik olmalıdır.

XX əsrin sonlarında CD-ROM texnologiyaları informasiya istehlakçılarının həyatını bir çox istiqamətlərdə dəyişdirdi. İstifadəçilər böyük informasiya və xidmət sərbəstliyi qazandılar. Az bir müddətdə böyük informasiya kütləsini toplamaq, emal etmək, ötürmək və mühafizə etmək imkanları yarandı. Belə ki, CD-ROM-larda kataloqlar, biblioqrafik göstəricilər, təsnifat sistemləri, rubrikatorlar və s. buraxılmağa başlandı. İnförmasiya daşıyıcısı kimi yeni stereotiplər yarandı. Böyük informasiya massivlərinin əldə olunması və operativ emalı sahəsində XX əsrin böyük nailiyyəti olan şəbəkə mühitinin formalaşması da mühüm rol oynayır. Şəbəkə mühitinin formalaşması kitabxanaların və digər informasiya qurumlarının informasiya əlaqələrinin və mübadiləsini qlobal informasiya məkanında yeni səviyyəyə qaldırdı və bu işdə xüsusilə lokal və qlobal (İnternet) şəbəkə başlıca yer tutdu.

Bu gün dünyada çoxlu sayda Avtomatlaşdırılmış Kitabxana-İnförmasiya Sistemləri (AKİS) mövcuddur. VTLS, İRBİS, Millenium, Follet, Aleph, Ruslan və s. Lakin bu AKİS-lərin hamısı qiymətinə, təyinatına, istifadə edilmə məkanına, işçi yerlərinin sayına, İnternet şəbəkəsinə çıxma imkanına, tammətli införmasiyaları əks etdirməsinə, davamlılığına, yeniləşmə tezliyinə, mükəmməlliyinə, müxtəlif dildə olan införmasiyaların daxil edilməsinə, yəni müxtəlif əlifbalarda yazmaq imkanına, müxtəlif məlumat bazalarının yaradılması və çoxaldılması sayına və s. xüsusiyyətlərinə görə bir-birlərindən fərqlənirlər. Odurki införmasiya menecmenti yaxın zamanlarda öz məzmununu daha da zənginləşdirəcək və cəmiyyətin daha artıq tələbatı ilə qarşılaşacaq.

Ölkə daxilində bibliometrik fəaliyyətin problemlərini öyrənmək, bibliometrik təhlil fəaliyyətini həyata keçirmək, “İmpakt faktor” göstəricilərini müəyyənləşdirmək Elmi Kitabxanaların birbaşa funksiyası olaraq qarşıya çıxır. Bibliometriyaya verilmiş və ümumən qəbul edilmiş tərifin şərhli olaraq qeyd edək ki, “Bibliometriya riyazi və statistik üsulların tətbiqi ilə kitabların, dövrü mətbuatın və digər informasiya yüklü materialların öyrənilməsi metodudur”. Termin ilk dəfə ingilis alimi A.Pricard tərəfindən 1967-ci ildə müəyyənləşdirilmiş və elmi dövriyyəyə daxil edilmişdir. Müasir İnförmasiya Kommunikasiya texnologiyalarının tətbiqindən sonra bu fəaliyyət sahəsində xeyli uğurlar və yeniliklər tətbiq olunmuş, elmi araşdırmaların inkişafında əhəmiyyətli rol oynamaqdadır.

Qlobal informasiya məkanına geniş kütlənin əlçatırılığı ilə paralel informasiya kütlələrinin “çirkənlənməsi” prosesi sürətlə baş verməkdədir. XX əsrin 60-70-ci illərində xüsusi informasiya xidməti zamanı mütəxəssisin məhsuldar zamanını informasiya axtarışına

sərf etməməsi məqsədi ilə müxtəlif metodlar tətbiq edilməyə başlandı. Müasir informasiya xidməti müəssisələrinin yaranmasından çox-çox qabaq dünya kitabxanaları ənənəvi kitabxana xidməti ilə yanaşı faktoqrafik və informasiya xidmətini həyata keçirmiş, ilk bibliometrik təhlillər, referativləşdirilmiş məlumat bazaları yaratmış, məlumatın seçilib paylanmasını həyata keçirmişdi. Məqsəd informasiya təminatını sürətli, keyfiyyətli və rəşional həyata keçirmək idi. Xüsusilə, mütəxəssislərə keyfiyyətli informasiya xidmətini həyata keçirmək cəmiyyətin ümumi inkişafını dəstəkləmək kimi qiymətləndirilir, elmi texniki inkişafı sürətləndirmək adlandırılırdı.

Nəticə. AMEA-nın Məhəmməd Füzuli adına Əlyazmalar İnstitutunda kitabxana-informasiya fəaliyyətinin menecmenti bir neçə istiqamətin idarə olunma problemlərini öyrənməlidir.

1. İnstitutun personalına informasiya xidmətinin təşkili informasiya təminatının relevantlığı məsələlərinin mütəmadi öyrənilməsi və təhlili.

2. İnstitutun elmmetrik məlumatlarının toplanması, sistemləşdirilməsi və təhlili.

3. İnstitutun kitabxana-informasiya strukturunun bibliometrik məlumatlarının təhlili və mütəmadi təkmilləşdirilməsi.

Kitabxana-informasiya fəaliyyətində informasiyanın qiymətləndirilməsi problemi bir dünya problemidir. Bu istiqamətdə müxtəlif layihələrin olmasına baxmayaraq hesab edirik ki, akademik müəssisələrin informasiya təminatı tam pulsuz, təmənnası və mütəxəssisin zamanına maksimum qənaət etməklə həyata keçirilməlidir.

- Kitabxananın informasiya fəaliyyətinin idarə olunması və menecmentinin təşəkkülü, inkişafının meyil və ənənələrinin ilk dəfə elmi araşdırması;
- İnformasiyanın idarə olunması və menecmentinin mahiyyəti və məzmununun metodiki - hüquqi əsaslarının elmi şərhinin verilməsi;
- Kitabxanada informasiya menecmentinin kadr təminatı məsələlərinin tədqiqi;
- Kitabxananın idarə olunmasında informasiya texnologiyalarının tətbiqi prosesinin vəziyyəti və təkmilləşdirilməsi yollarının araşdırılması;
- Kitabxananın informasiyalaşdırılmasında menecmentin yerinin müəyyən edilməsi;
- Kitabxananın İKT sahəsindəki strategiyasının informasiya menecmentinin vasitəsi kimi əsaslandırılması;

Akademik kitabxanaların informasiya menecmenti sahəsində fəaliyyətini nəzərdən keçirdikdə aşağıdakı qənaətə və nəticəyə gəlmək olar:

- Kitabxanaşünaslıq şöbəsinin elmi-tədqiqat və elmi-metodiki xidmət sahəsindəki fəaliyyəti yeni mərhələyə-konkret problemlər üzrə elmi araşdırma və metodiki təminat mərhələsinə keçmiş və onun yeni məsafədən məsləhətvermə, kadrların professional hazırlığının yeni tələblərə uyğun yüksəldilməsi və s. perspektiv formaları meydana gəlmişdir.
- Mərkəzi Elmi Kitabxananın struktur bölmələrinin və ETM kitabxanalarının metodiki təminatı sahəsində kitabxana proseslərinin avtomatlaşdırılmasına və yeni rabitə imkanlarının əldə olunmasına şərait yaranmışdır.
- Bütçə maliyyələşdirilməsi ilə bağlı məsələlərin həlli üçün şöbə marketing elementlərinin işlənilməsini davam etdirmişdir.

Bu gün informasiya cəmiyyətinin qurulduğu şəraitdə informasiya menecmentində iqtisadi və rəşional amilləri ön plana keçir. Bütün növ informasiya xidməti prosesləri iqtisadi kateqoriyalarla qiymətləndirilir və menecerlərin iqtisadi bacarıq və vərdişləri əsas götürülür.

Aparılan tədqiqatın nəticəsi olaraq müəyyən olunmuşdur ki, elmi kitabxanalarda informasiya menecmenti sahəsində mütəxəssislərin hazırlanması zamani iki əhəmiyyətli istiqamət qarşıya çıxır:

1.Müəssisənin funksional idarə olunması.

2.Yeni informasiya xidməti müəssisəsinin (və ya xidmətlərin) yaradılması və fəaliyyətinin təmin edilməsi.

Dünya informasiya bazarının konyukturunun öyrənilməsi göstərir ki, nə qlobal, nə də lokal informasiya şəbəkələrinin yaradılmasında güclü maraqlı tərəflərin iştirakı olmadan uğur qazanmaq mümkün deyil. Göründüyü kimi, müasir tələbləri ödəyəcək informasiya xidməti müəssisəsinin geniş mənada həyata keçirmək son dərəcə çətin və mürəkkəbdir. Bəlkə də elə bu səbəbdəndir ki, dünyada sözün əsl mənasında geniş profilli informasiya xidməti göstərə biləcək müəssisə sayca göstərə biləcək rəqəmi yetərinəcə çox azdır.

Ədəbiyyat :

1. Xələfov A. Kitabxanaşünaslığa giriş: dərslik. III hissə. Kitabxana işi haqqında təlim. Bakı, 2003, 284 s.
2. İsmayılov X. Kitabxana işinin təşkili və idarə edilməsi. Bakı, 2009, 97 s.
3. Н.С.Редькина. Формирование концепции технологического менеджмента в научной библиотеке. Новосибирск, 2012, 22с.
4. Kazimi P.,Abdullayeva A., Ismayilov N. Scientometric analysis of document flow in library science of azerbaijan (2014-2018) *Norwegian journal of development of the international science*, 2020,№45-2, s.66-70. <https://elibrary.ru/item.asp?id=43844956>
5. Halyna B,Valentina M, Kateryna P, Kazimi P. Project and innovation activity of libraries. International Workshop IT Project Management 2020. Educational and recreational camp of Lviv Polytechnic National University "Polytechnic-2", Slavsko, Lviv region, Ukraine. 18-20 fevral. <http://ceur-ws.org/Vol-2565/paper6.pdf>

Агамирзоев Орхан

ОСНОВНЫЕ ОСОБЕННОСТИ БИБЛИОТЕЧНО-ИНФОРМАЦИОННОГО УПРАВЛЕНИЯ В ИНСТИТУТЕ РУКОПИСЕЙ ИМЕНИ МУХАММЕДА ФИЗУЛИ НАН АЗЕРБАЙДЖАНА (научно-теоретический анализ)

Резюме

В наше время обработкой информации занимается ряд учреждений. Значительно расширилась автоматизация информационных процессов в обществе, созданы новые типы информационных систем, которые в зависимости от их функций могут использоваться для поиска информации, системы управления информацией, вычислений, обработки данных, библиотечных и информационных систем и т.д. Период полного формирования этого процесса, похоже, не закончился. Процесс продолжает стремительно усложняться, трансформироваться, принимать новые формы и создавать новые гибридные системы, которые нельзя назвать однозначными. В настоящее время задействовано большое количество групп сотрудников, занимающихся информационным обслуживанием государственных органов и крупных коммерческих организаций. Дифференциация информационных услуг уже

происходит в результате постоянного роста средств массовой информации. Создаются информационные массивы СМИ, социальная информационная масса, техническое и программное обеспечение информационной службы, источники научной информации, юридическая информационная служба и другие подгруппы информационных служб. Все процессы основаны на постоянно обновляемых технологиях.

В такой ситуации проблема применения менеджмента в академических библиотеках приобретает особую важность как с научно-теоретической, так и с практической точки зрения.

Ключевые слова: *библиотечное дело, менеджмент, документальные ресурсы, современные технологии.*

Aqamirzoyev Orkhan

MAIN FEATURES OF LIBRARY-INFORMATION MANAGEMENT IN THE INSTITUTE OF MANUSCRIPTS NAMED AFTER MUHAMMAD FUZULI OF NSAA (scientific and theoretical analysis)

Summary

In our time, a number of institutions are engaged in information processing. The automation of information processes in society has significantly expanded, new types of information systems have been created, which, depending on their functions, can be used to search for information, information management systems, calculations, data processing, library and information systems, etc. The period of complete formation of this process, doesn't seem to end. The process continues to rapidly complicate, transform, take on new forms and create new hybrid systems that cannot be called unambiguous. Currently, a large number of groups of employees are involved in providing information services to government agencies and large commercial organizations. The differentiation of information services is already taking place as a result of the continuous growth of the media. Information arrays of mass media, social information mass, hardware and software of information service, sources of scientific information, legal information service and other subgroups of information services are being created. All processes are based on constantly updated technologies.

In such a situation, the problem of using management in academic libraries is of particular importance from both a scientific-theoretical and practical point of view.

Key words: *library work, management, document resources, modern technology.*

Redaksiyaya daxil olma tarixi: 17.11.2019

Çapa qəbul olunma tarixi: 27.11.2019

*Tarix üzrə elmlər doktoru Tahirə Həsənzadə
tərəfindən çapa tövsiyə olunmuşdur.*